

A BIBLIOFILIA FELLENDÜLÉSÉRŐL

„A tömegek lelket meg kell nyitni az élet értelmét adó szépségek megértésére, átélésére lelkületük előtt, hozzáférhetővé kell tenni a milliók számára a kultúra igazi eredményeit” — hirdette *Kner Imre*, minden idők egyik legnagyobb hazai könyvművésze. Lényegében ugyanazt a programot tükrözték szavai, amit zenei téren *Kodály Zoltán*, Kner Imre igaz tisztelője és méltó utója így fejezett ki: a zene legyen mindenkié! Természetesen az értekes és szép zene, mert hiszen az a bizonyos másik fajta éppúgy nem szorul támogatásra, mint ahogy nem kell céger a silány irodalomnak. Kner Imre nem érthette meg törekvései diadálát, és sokszor érezte, úgy, hogy a Horthy-korszakra eső negyedszázados küzdelme hiábavalónak bizonyult: a művészi magyar könyv úgynevezett haladt előbbre. A szakma legtöbb képviselője azaz intézte el a könyvművészet kérdését, hogy az nem egyetemes jelentőségű ügy, legkevesebb hazai viszonylatban. Holott ahogyan a kérdés Kner Imre kezébe, abban az értelemben a magyar könyvművészet, a szép magyar könyv úgynevezett „orsókerékszerű” bizonyult. Ezt a felzárkózást óta eltelt időszak tanúsítja.

Ugyanis ma már hazánkban a könyvművészet a nép ügye lett. Még nem abban az értelemben ugyan, mintha minden egyes olvasó és vásárló, vagy akár minden gyűjtő tisztában volna a könyv művészi (formai) kelleivel, és szokatlan meg is követelne. De efelé tartunk: a tömegjelölés fokozódásának megfelelően ma már százezrek kezdik ilyen szempontból vizsgálni a vételei készletét könyvet.

Ez a törekvés nem elsősorban jelentésként, hanem szerves következményeképpen annak a művelődési forradalomnak, amelynek nyomán az országban mindenfelé érzékelni kell a különböző irodalmi, zenei, képzőművészeti, grafikai, fotóművészeti stb. szak-*ter*ek. S amikor a nép állama a nép kezébe adja a műveltség minden eszközt, a vele élés lehetőségeit, csak természetes, ha a könyvművészet ápolói és a könyv barátai, a bibliofilok* is szükségét látják, hogy a maguk törekvéseinek megvalósítására, a szép könyv kultuszának ápolására tömörüljenek. A bibliofil ugyanis nem általában jelent könyvbírást, hanem olyan könyvszerető embert, aki a tartalmára nézve értekes, formai kiállításánál fogva szép könyv *birtoklására* is törekszik, és gyűjtésért valamely határozott szempont vezet. A könyvgyűjtőknek ilyen értelemben önkéntes megmozdítását célják közös megvalósítására mindenki örömmel veheti tudomásul, mert ezzel művelődéspolitikai célkitűzéseink szolgálatára nyertünk újabb segédcsapatokat.

Természetesen néhány félreértés el kell oszlatnunk. Mindenekelőtt azt, hogy a bibliofilik hazánkban nem azért tömörülnek, hogy olyan igényekkel lépjenek fel, amelyek csak néhány gyűjtőnél jelentkeznek, amelyeknek teljesítése főleg a kapcsolatos népgazdálkodási érdekek miatt ma még nem alkalmas soron következő feladatnak a könyvművészetünknek. A bibliofilik munkája nem néhány képes találat gyűjtéséig, hanem a szellemi élettel való kapcsolat megteremtéséig, hanem minden törekvésében összehangolva a legmagasabb művelődési és gyűjtő hitványmunkát a legszélesebb tömegek érdekében. S ezen a ponton meg kell világítani ma a különbséget az 1945 előtti korszak és a szocialista bibliofilia között.

Nálunk a szép könyv nem 100—200, esetleg mindössze 5—20 példányban készül, mint ahogy — nagy általánosságban — csak ennyiben készültek az 1900—1944 közötti számozott, „bibliofil” könyvek. Az 1920-as években például az *Amicus* kiadó egyik-másik kiadványából 5—10 példányt különleges papírra nyomtatva, kézzel színeztve és számozva, luxusotletben oly magas áron hozott forgalomba, hogy ha az egyszerű kiadás akár ezer példány maradt is a nyakán, még mindig nem zárta veszteséggel a mérleget. Szemléltetésül képzjük el, ha ma egy *Magyar Helikon* kiadvány számozott példány nem 110, hanem 1100 forintba kerülne, és nem kétezer hanem csak húsz példányban jelenne meg. Természetesen a gazdasági-társadalmi viszonyok ezen a téren is alapvetően száltak bele az amatőr-bibliofil könyv sorsába. Abban az időben akadtak egyesek, akik még tudták fizetni azt a számkunka ma már szokatlanul magas összeget, amelybe egy-egy, csak pár példányban megjelenő luxuskiadvány került. De ugyanakkor nem akadt néhány ezer ember sem, aki akár csak az egyszerű kiadásra is kíváncsi lett volna, vagy pénze akadt volna hozzá. (Élég utalni a Kner Klasszikusok sorsára).

Mi tisztelettel emlékezünk a régi gyűjtőkre, mert hiszen gyűjtőmunkájukkal hazai kulturális életünket gazdagították. Ugyan klasszikus értékekre gondolunk, mint görög Széchenyi Ferenc, Mikó Imre, Teleki József, Vilyácz Sándor, Todorescu Gyula vagy Apponyi Sándor. A sort folytathatnánk a művészet más területeiről is előhívott neveikkel, és nem is csak főúri gyűjtőikkel. Így lehetne hivatkozni például Fruchter Lajosra vagy Rudnai Bélára, jövedelmüket műalkotásokba fektető olyan jó ízlésű férfiakra és őket megértő asszonyokra, akiknek gyűjteményei ma könyvtáraink, képtáraink és múzeumaink értekes anyagát alkotják vagy azt fogják gazdagítani.

kénytelen együttműködni olyan más művészekkel is, mint az illusztrátor. Ezek között ott találjuk a legkiválóbb festőművészeket, sőt szobrászókat is. Némelyik könyvnél szinte zavarban vagyunk, irodalmi, vagy képzőművészeti alkotásnak tekintünk-e, a szöveg mellett a festői illusztrációk olyan hangszíny jelennek-e. Ebből a szempontból nézve a kérdést, egyre szorosabb kapcsolatot látunk könyvalkotás és képzőművészet között, ismét csak a tömegjelölés nemesedését következmenyeképpen. Éppen azért a mai hazai könyvművészet nemcsak a könyvet propagálja, hanem a képzőművészetet is.

A bibliofilia és a bibliofil munka hatása sem korlátozódik szigorúan csak a könyvre. Mivel a gyűjtőnek a szép könyv birtoklása a célja, szükségképpen terjed ki a figyelmé mindarra, ami

Azonban a régi és az új gyűjtők közt alapvető különbséget találhatók. A régi nagygyűjtő gyűjtőket ma ezer és ezer „egyszerű ember” pótolja. Ezt bizonyítják azok az értelemiségek és munkások, akik a bibliofil kiadványokért állnak sorba, drága képzőművészeti kiadványokat vásárolnak részletek, igazolva művelődési forradalmat eredményeznek a képzőművészet, de a könyvművészet és könyvkiadás területén. S ezen a ponton rá kell mutatnunk a bibliofil régi és az új tömörülése közti rokonságra és különbségre is. Az 1920-ban alakult *Magyar Bibliophil Társaság* virágzása teljes is mindössze két-háromszáz tagot számlál, annak a szemléletnek a következtében, amely szerint a tipográfiaiál tökéletes, igazi műhely-gondokkal készült könyv aránylag kevés ember érdeklődését számíthat. Ebből nem azt a következtetést vonta le, hogy forradalmi lépések szükségesek a változashoz, hanem egyes tiszteletré méltó tagjai kivételével bizonyos arisztokratikus göggel kezelte a kérdést. Részben e felfogás képviselőire is vonatkoznak Kner Imre bevezetőben idézett sorai. — Ezzel szemben a mai tömörülés, a *Magyar Bibliofil Társaság* csak *minőségi* szemlélet dolgában tekintni magát előző örökösének, *társadalmi* vonatkozásban egészen más felfogást vall. Célja az, hogy a tömegek számára segítse mindennapi szükségletét válni az értekes és szép könyvet. Továbbá, hogy a könyv gyűjtésének *társadalmi színes rétegeit* ragadja magával. Ma ennek az objektív lehetőségnek minden tekintetben adva vannak.

Az utóbbi években az átlagkönyv művészt szinte megemelkedett, párhuzamosan a tömegek ízlésének fejlődésével. A szocialista könyvkiadás nem ismer olyan egyedi kiadványokat, amelyeket a könyvszeretők közül csak pár ember tud megfizetni. A mai bibliofilia számára nem a drága cíoma a fontos. Mégcsak az sem szükséges, hogy minden könyv *illusztráltan* jelenjék meg, noha tudjuk, hogy a könyvnyomtatás első időszakában még a tudományos kiadványokat is illusztrálták, és hogy napjainkban az illusztrátorok száma feltehetőleg megokosodott. Azt sem állítjuk, hogy a *birtoklás* feltétele nélkül szükséges, és hogy a könyv szép kötése fénylő celofánnal védve nem kelthetne kellemes hatást. A bibliofilia célja a mi körülményeink között nem az, hogy kevesek számára biztosítson kivételes könyv-alkotásokat, hanem éppen az, hogy amiképpen a zene mindenkié, a jó tartalmú, szépen kiállított könyv is mindtől több emberi lélekben és otthonban találon befogadóra.

A polgári társadalomban meg lehetett jelenteni vagy csak tartalmi, vagy csak formai különbségek révén feltűnő könyveket, s akadtak, akik csak efélek gyűjtésére vetették magukat. Akadtak olyan könyvgyűjtők is, akik nagyobb városokban bérletet raktartó könyveiket. Ezeket úgynevezik vásároltakként és raktározatták el anélkül, hogy maguk látták volna azokat, olvasásról nem is beszélve. Itt a főszempont a birtoklásra esett, amely vonás valóban egyik jellemzője a bibliofil embernek, de semmiesetre sem a birtoklásnak ez a fajtája. A bibliofil ma azt kívánja meg könyveiktől, hogy bennük minden alkotóelem tökéletesen érvényesüljön. Mindenekelőtt a címlap megoldása, a szöveg és az oldal helyes viszonya, jól megválasztott betűtípus és nagyság, a díszek, az illusztráció és a kötés. Ma még sok a kivétel, s a helyzet javulása részben éppen a bibliofil igény növekedésétől függ. Ha az igény fokozódik, nagyobb kedvel dolgozik a könyv tervezője, a betű művésze, az illusztrátor, a műszak, a nyomdász és a könyvtörtés is.

Lomtárba került az a kérdés, hogy kell-e a szép kiállítás, kell-e a bibliofil kielégítő mondó, a jó papír, a szép kötés, a színes illusztráció, a jelzőszalag, a számozott példány stb. Minderről százezrek döntöttek és döntenek azáltal, hogy a szépen kiállított könyvet szívesebben veszik, még ha drágább is. Ez valóban szívből jövő önkéntes népszavazás eredménye, amelyhez hasonló nem sok akad művelődéstörténetünkben. Megkönnyíti a helyzetet, hogy a könyv formai értékelése kézfelgőzölhető törvényszérek számonkérésével végezhető, s könyvszerzővel lehet viszonyozni a minőség ellen azaz a címen jelentkező támadást, hogy egyiknek az, a másiknak azaz a követelmények szinte matematikai pontossággal foglaltatható szabályokba, s a bibliofil munkának éppen az a közösségi feladata, hogy ezeket az olvasóknak és a gyűjtőkben tudatosítsa. E munka nyomán már nemcsak a látványos felszínesség, a műgonddal készült könyv is bizton számíthat a tömegek érdeklődésére.

Ugyanigyé eldöntöttnek tekinthető az a vita is, hogy művészet-e a könyvművészet? Akár az iparművészet egyik részterületének minősítjük, akár attól független jelenségnek, letagadhatatlan, hogy olyan önálló tehetségét, képzelőerőt és tökéletes kivitelezést igényel, amelynek sikerült alkotásaitól a művészi rangot megtagadni ma már nem lehet. Arról nem is beszélve, hogy bár a könyv tervezője, méginkább a nyomdász, kész lemelkek dolgozik, (akár az írtész)

* A bibliofilia gőgöz eredeti szóösszetétel: a *biblos* könyvet, a *filia* szeretet, barátságot jelent.

a könyvművészettel kapcsolatos. Így a vonalas és tónusos rajzra, exlibrisre, fametszetre, rézkarra, akvarellre stb.

A bibliofilik mint gyűjtők közös munkája új színnel gazdagítja kulturális életünket, s ez azért vált lehetővé, mert az utóbbi években könyvkiadásunk egyre nagyobb figyelmet fordít a könyvek formai igényességére. Bibliofil könyvkiadónk a *Magyar Helikon*, azután a *Képzőművészeti Kiadó* művészi ötletekben gazdag kiadványok egész sorával elégti ki a bibliofil igényeket, az új olvasótábor könyvesztéséit műveltségét szolgálja. További követelmények tudatosítása, a gyűjtők szakmai tudásának elmélyítése a könyvbarátok társulásának lesz szükségességét következmeny. Ennek pedig nemcsak az irodalom, a képzőművészet és e két terület kiadóit látják használni, hanem egész művelődésügyünk